

bülten

tmmob
makina mühendisleri odası

Eylül 2021, Sayı 279 Ekidir

Sanayinin Sorunları ve Analizleri (73)

Kalitesiz büyüme: İş yok, aç yok!

Kalitesiz büyüme: İş yok, aş yok!

Mustafa SÖNMEZ*

Özet

2021'in ikinci çeyreğinde, beklendiği gibi, sansasyonel bir büyüme oranı yüzde 22 ye yakın açıklanırken bunun arka yüzünde, 2020 ikinci çeyreğinde yüzde 10,4'lük küçülmenin matematiksel etkisi olacağı biliniyordu. Bu baz etkisinin ötesinde gerçekleşen büyüme ise sürdürülebilir görünmediği gibi, sonuçları açısından, özellikle emek için "hayırlı" bir büyüme olmadı. Hem milli gelir pastasının bölüşümünde hem de işsizlerin işe kavuşmasında olumlu sonuçlar yaşanmadı. 2021 ikinci çeyreğin büyümesinden işgücü, önceki çeyreğe göre 4 puan gelir kaybı yaşadı ve dönemin gayri safi katma değerinden 2020'nin 2. çeyreğinde aldığı pay yüzde 37 iken bu yılın 2. çeyreğinde yüzde 33'e kadar geriledi. Buna karşılık "Net işletme artışı/karma gelir" olarak adlandırılan kâr, faiz, rantın payı yüzde 42,8'den yüzde 49,8'e yükseldi. Bu, açık bir bölüşüm bozulmasıdır. Başka bir ifade ile, büyüdü deneni milli gelir pastası, bölüşüme geldiğinde işgücü için büyümedi, tersine pay azaldı.

Kredi pompalaması, ihracat zorlaması ile gerçekleşen; yan etki olarak yüksek enflasyon ve daha da kırılanlaşan cari denge sorunları yaratan bu kalitesiz büyüme, ülkenin en ağır sorunu istihdama, işe erişime de pek yaramadı. İkinci çeyrekte milli gelirdeki büyüme yüzde 22'de seyrederken istihdamdaki artış işten çıkarma yasaklarının da etkisiyle ancak yüzde 10'da kaldı. Yasak önlemi olmasa, daha düşük bir istihdam söz konusu olacaktı. Nitekim, yasakların kalkmasından sonra istihdamda yaşananları üçüncü ve son çeyrekte izlemek mümkün olacak.

Ekonominin omurgası sanayide de flaş büyüme yaşansa da bu, istihdama olumlu katkı yapmadı. Sanayi büyümesi son 10 çeyrekte ortalama yüzde 6 büyüme gösteriyor olsa da sanayi istihdamındaki artış, çeyrek başına yüzde 1'i bulmuyor. Temmuz ayı işgücü -istihdam verileri ise, uzun zamandır eve çekilen çalışabilir nüfusun işgücü piyasasına girdiğini, ama her 6 iş arayandan ancak 1'inin iş bulabildiğini oraya koydu. Temmuz'da dar tanımlı işsizlik yüzde 12'ye çıkarken geniş tanımlı işsizlik oranı yüzde 24'e yaklaştı ve sayı olarak 8,5 milyonu buldu.

Özetle, kalitesiz büyümenin sonuçları emek kesimlerine ne iş ne de aş olarak yansımış görünmüyor.

Büyümeye omuz vermiş ihracata ise yine emek fiyatlarının ucuzlatılması etkili oldu. Bunun yanı sıra, başka tür maliyetler ödeten kurdaki artış, ihracatta belli bir ivmelenme yarattı. Pandemi dolayısıyla navlun fiyatlarının artışı ise Türkiye'ye jeopolitiğiden dolayı bir fırsat yaratarak ihracat artışında etkili oldu. Ama yine de artan ihracat, dışa bağımlı üretim nedeniyle, artan ithalat demek ve sonuçta yıllık 21 milyar dolarlık cari açık beklentisinden Türkiye'yi kurtaramıyor.

Tırmanışı süren enflasyonla baş edemeyen Saray rejimi, astarı yüzünden büyük büyümeyi ön plana çıkararak seçmen gözünde bir başarı öyküsü yazma çabasında ve bunu gerçekleştirmek için faiz indirimi niyetini gündemde tutuyor. Bu karar 23 Eylül'de uygulanırsa, şimdiden başlayan dolara yönelişin, dolarlaşmanın daha da hızlanması ve önemli türbülanslara yol açması; enflasyonu baş edilmez hale sokarak gelir dağılımını, yoksullaşmayı tırmandırması kaçınılmaz hale gelebilir.

* İktisatçı-Yazar, Makina Mühendisleri Odası Danışmanı

Türkiye ekonomisinin 2021 ikinci çeyreğinde bir önceki yılın ikinci çeyreğine göre yüzde 21,7 büyüdüğü açıklandı. Bu, yakın zamanların en büyük büyümeye oranı olarak takdim edildi.

Oranın bu kadar flaş boyuta çıkması, 2020'nin ikinci çeyreğinde Gayri Safi Yurtiçi Hasılının (GSYİH) yüzde 10,4 oranında küçülmüş olması ile büyük ölçüde ilgili. Ama buna ek olarak 2021'in baharında, ertelenmiş harcamaların zincirinden boşalması, pandemi döneminde tüketilmiş stokların yerine konulma zorunluluğu ile artan yeni yatırımlar, pandemi kapanmaları sonrasında kıpırdayan ihracat ve turizm de büyümeye flaş boyuta taşıdı.

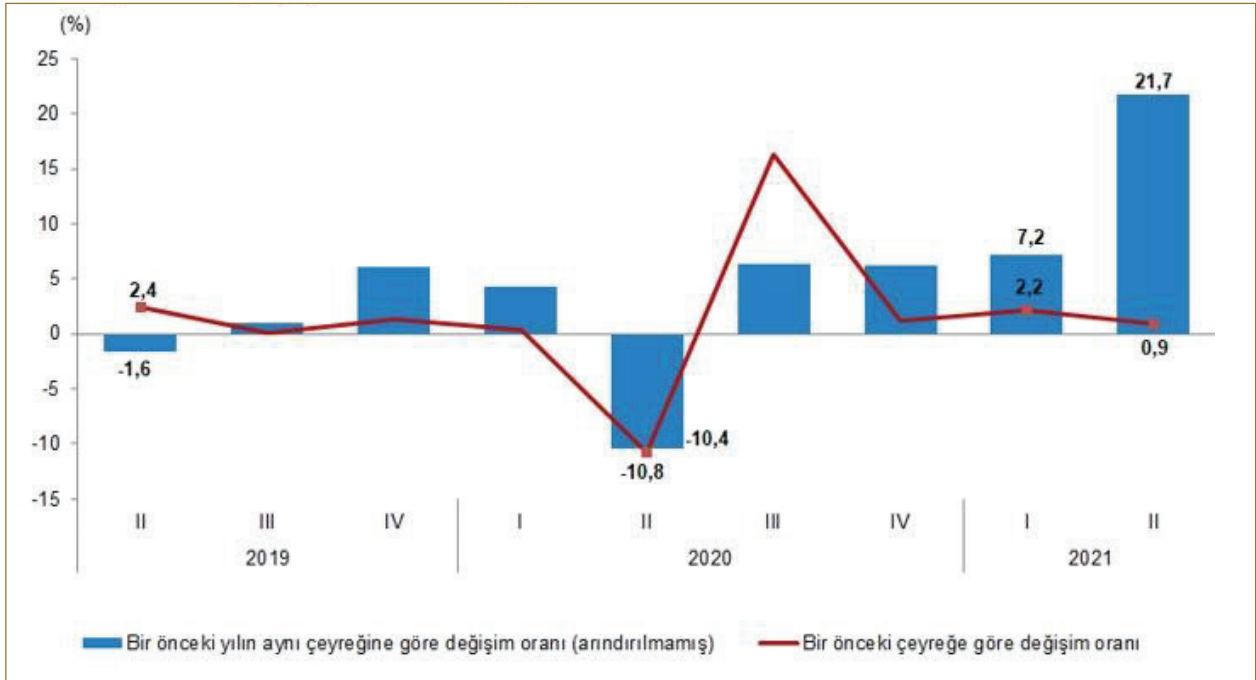
Büyümenin üçüncü ve son çeyrekte sürmesi için Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'ın talimatıyla Merkez Bankası'nın 23 Eylül toplantısında faiz düşürüp düşürmeyeceği en büyük merak konularından biri. Bunun için 3 Eylül'de açıklanan Ağustos enflasyon verileri, tırmanışın sürdüğünü

ve tüketici enflasyonunun yüzde 19,5'i bulurken, üretici enflasyonunun yüzde 45,5'e ulaştığını ortaya koydu.

Erdoğan için baş edemediği enflasyon yerine büyümeye yüklenmek, ana strateji. Seçmenlere enflasyon konusunda bir şey veremeyen Erdoğan, bu çaresizliği büyümeye ile telafi etme ve belki de bu rüzgârla bir erken seçime gitme niyetinde. Seçmenin kararına etki edecek olan ezici enflasyon mu, büyümeye rüzgâr mı? Erdoğan çaresizce bu kumarı oynuyor ve rulette fişlerini büyümeye yatırıyor.

Parlak büyümenin dolarla ifadesi ise pek sönük. Yıllıklandırılmış GSYİH 765 milyar dolar ve kişi başına gelir de 9 bin dolar dolayında. 2013'de ise 12 bin 500 dolardı.

2021'in ikinci çeyreği ya da bahar ayları sayılan Nisan-Mayıs-Haziran aylarında GSYİH'nin 2020'nin aynı dönemine göre yüzde 22'ye yakın

Grafik 1. GSYH Büyüme Hızları, II. Çeyrek: Nisan-Haziran, 2021

Kaynak: TÜİK

Tablo 1. GSYH Sonuçları, II. Çeyrek: Nisan-Haziran, 2021

Yıl	Çeyrek	GSYH			
		Cari fiyatlarla (Milyon TL)	Cari fiyatlarla (Milyon \$)	Zincirlenmiş hacim endeksi	Değişim oranı (%)
2019	Yıllık	4 317 787	760 355	176,1	0,9
	I ^(r)	925 663	172 470	154,6	-2,5
	II ^(r)	1 030 127	175 523	170,8	-1,6
	III ^(r)	1 157 446	204 059	187,0	1,0
	IV ^(r)	1 204 551	208 303	192,0	6,0
2020	Yıllık	5 046 883	716 902	179,2	1,8
	I ^(r)	1 071 223	176 200	161,3	4,4
	II ^(r)	1 037 692	152 585	153,0	-10,4
	III ^(r)	1 413 883	196 582	198,8	6,3
	IV ^(r)	1 524 085	191 535	203,8	6,2
2021	I ^(r)	1 389 231	188 455	173,0	7,2
	II	1 581 120	188 566	186,3	21,7

(r) İlgili çeyreklerde güncelleme yapılmıştır.

Kaynak: TÜİK

arttığı görülürken bunun özellikle özel tüketim artışından kaynaklandığını belirtmek gerekir. 2020 baharında pandeminin yükselmesi ile haneler tüketimlerini kısmış, birçok işyeri kısmi ya da tam zamanlı kapanmış, idari kararlarla özellikle hizmetler sektörü kapanınca ekonomi sert biçimde daralmıştı. Bu, kendisini GSYİH'nın yüzde 10,4 daralması şeklinde ifade etmişti. 2021'in yaklaşık yüzde 22'lik flaş büyümesi, işte bu 2020 baharının çöküş verisi ile kıyaslanarak bulunuyor. Buna "baz etkisi" de deniliyor. 2020 baharı ile 2021 baharı, kuyuya düşme ve kuyudan çıkma gibi. Dolayısıyla görüntü sansasyonel olsa da beklenmeyen bir şey değil. Yaklaşık yüzde 22 oranında olmasa da büyüme birçok başka ülkede de çift rakamlı bo-yutlarda gerçekleşti.

Büyümeye rüzgar nereden?

Türkiye'deki GSYİH artışının yaklaşık yüzde 22'yi bulmasında bazı rüzgârlar etkili oldu. Yükselen enflasyona karşılık TL faizlerinin artırılmaması,

özellikle gelir piramidinin en üst yüzde 20'sini dayanaklı tüketim malı almaya yöneltti. Otomobil, beyaz eşya, mobilya, kısaca dayanaklı tüketim malları satışlarında hızlı artışlar görüldü. Birikimi yetenler konut alımına da yöneldiler. Özellikle yatırım amaçlı konut alımları öne çıktı.

Bunun yanı sıra, pandemi sonrasına ertelenmiş talepler dünya pazarlarında da yükseldi ve belli Türk mallarına olan talep de sanayi üretimini etkiledi. İhracattaki kıvılcıktan yanında, 2020 baharında dibe vuran turizmde de hareketlenme 2021 baharında ihracata ek olarak katkı yaptı. Sonuçta bu iç ve dış talebin etkisiyle sanayi çarkları hızla döndü. 2021 yılı ikinci çeyreğinde, 2020 ikinci çeyreğine göre sanayi üretiminin yüzde 40 artmış olması, bu büyümenin öncü göstergesi olmuştu. Çünkü sanayi, hizmetlerin de gerilemesiyle toplam GSYİH'de yüzde 22'lik bir ağırlık taşıyor. Bu daldaki üretim artışlarının genelde GSYİH'de yüzde 22 büyüme yaratması sürpriz olmadı.

Tablo 2. Harcama Yöntemiyle GSYİH: Büyüme Katkıları İtibariyle, %

	2019				2020				2021	
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II
Yerleşik hanehalkı nihai tüketim harcaması	-2,3	-0,2	1,1	4,4	2,9	-5,4	4,9	4,5	4,2	13,7
Kâr amacı olmayan kuruluşların harcaması	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1
Devletin Nihai Tüketim Harcamaları	0,9	0,3	0,8	0,4	0,4	0,0	0,3	0,6	0,1	0,7
GSSabit Sermaye Oluşumu(Yatırımlar)	-4,3	-6,5	-3,8	0,2	-0,1	-1,5	5,2	2,9	3,1	5,4
Mal ve Hizmet İhracatı	2,0	1,4	1,1	0,1	-0,3	-9,2	-5,7	0,1	0,7	10,8
Mal ve Hizmet İthalatı (-)	-7,7	-4,4	0,7	5,6	4,0	-1,6	3,3	0,7	-0,4	-3,8
Stok öncesi GSYİH	-11,4	-9,4	-0,2	10,7	7,1	-17,7	8,0	8,9	7,7	26,8
Stok(net hata-noksan)	8,9	7,8	1,2	-4,7	-2,7	7,3	-1,7	-2,8	-0,5	-5,1
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	-2,5	-1,6	1,0	6,0	4,4	-10,4	6,3	6,2	7,2	21,7

Kaynak: TÜİK

Sanayinin yatırımlarının hızlanması da bu flaş büyümede etkili oldu. Kısılmış talebin zincirinden boşalmasıyla stoktaki hammaddelerini, kurulu kapasitelerini kullanan firmaların hemen yenilemeye gitmeleri ile yatırımlar da hızlandı. İstanbul Sanayi Odası'nın Satınalma Yöneticileri Endeksleri Temmuz 2021 anket verileri hakkında değerlendirmede bulunan IHS Markit Ekonomi Direktörü Andrew Harker, bu konuda şunları söyledi: "Firmalar hızlı bir şekilde toparlanma yeteneğine sahip olduklarını geçtiğimiz yıl göstermişlerdi ve bunun bir benzerini tekrar gerçekleştirme yolunda görünüyorlar. İstihdam ve satın alma faaliyetlerinin ivme kazanması, firmaların artan iş yüklerini karşılamasına yardımcı oluyor. Öte yandan, koronavirüs vaka sayılarının tekrar yükselişe geçmesi, büyüme planlarının önümüzdeki aylarda yeniden olumsuz etkilenebileceği yönünde endişe yaratıyor."

Flaş yüzde 22 büyüme, 2021 baharının ülke katma değerini 2020 baharınıniki ile karşılaştırarak elde ediliyor. Bir başka kıyaslama da birbirini takip eden mevsimler ile yapılıyor. 2021 baharının performansı 2021 kışının performansını yakalayabildi mi? Soru böyle sorulup yanıt araştırılınca cevap olumsuz. Kışa göre baharda katma değer üretimi pek artmadı, yüzde 1'de kaldı. Bu da aslında

ekonominin bir duraklama hatta düşme sürecine girdiğinin işareti ve büyüme tahminleri yapan kuruluşlar bunu daha çok önemsediler.

Büyüme sürdürmek: Nasıl?

Kışa göre duraklayan baharı dert etmeyen AKP yönetimi, iki baharı karşılaştırmakla elde edilen flaş büyümenin havasını atmaya, seçmeni buradan yakalamaya daha meyilli. Ama içinden geçtiğimiz yılın mevsimleri arasında büyüme sürekliliğinin olmaması elbette Cumhurbaşkanı ve AKP Genel Başkanı Erdoğan'ı endişelendiriyor ve burada beklenen, tüketime gaz olması için TL faizlerini indirmesi. Hem de yüksek seyreden enflasyona rağmen. O nedenle 23 Eylül'de yapılacak Merkez Bankası Para Politikası Kurulu toplantısından çıkacak karar merakla beklenecek.

Kuşkusuz bu karara etki edecek en önemli etken, 3 Eylül'de açıklanan ve yüzde 19,5'e yaklaşan tüketici enflasyonu ve yüzde 45,5'i bulan üretici enflasyonu. Durum böyle olunca enflasyona rağmen TCMB'nin yüzde 19'luk politika faizini indirmek, Erdoğan için büyük kumar olacak. Böyle bir durumda yeni bir dolarlaşma süreci bekleyen para otoriteleri, IMF'den gelen 6,3 milyar dolarlık rezerve

Tablo 3. Mevduatlar ve Dövizin Payı, Milyon TL

	2018	2019	2020	06.Eyl
Mevduat Hacmi (Döviz Hesapları Dahil)	2.044.425	2.566.885	3.455.027	3.920.672
Mevduatın önceki yıl sonuna göre değişimi(yüzde)		25,6	34,6	13,5
Türk Lirası Cinsinden Mevduat	1.051.038	1.258.927	1.546.035	1.765.221
Yabancı Para Cinsinden Mevduat (Milyon TL)	993.386	1.307.957	1.908.992	2.155.450
Yabancı Para Cinsinden Mevduat (Milyon \$)	189.425	220.952	258.528	261.082
Dolarizasyon oranı (yüzde)	48,6	51,0	55,3	55,0
Gerçek Kişilerin Tasarruf Mevduatı	1.265.498	1.587.443	2.086.042	2.448.393
Gerçek Kişilerin TL Mevduatı	668.917	761.150	842.373	1.079.770
Gerçek Kişilerin Döviz Mevduatı (Milyon TL)	596.580	826.292	1.243.668	1.368.622
Gerçek Kişilerin Döviz Mevduatı (Milyon \$)	113.813	139.912	168.421	165.821
Gerçek Kişilerin Mevduatında Dövizin Payı (yüzde)	47,1	52,1	59,6	55,9

Kaynak: BDDK

ve katkının ve sıcak para akışındaki görece artışın da dövizdeki tırmanışı yönetmeye yetmeyeceğini belirtiyorlar.

23 Ağustos tarihi itibarıyla mevduatların yüzde 56'sı döviz mevduatı olarak tutuluyor ve 2020 sonuna göre sadece 3 puanlık bir dövizden uzaklaşma var.

Yurtiçi yerleşiklerin döviz mevduatı 258 milyar doları bulurken bunun 168 milyar doları gerçek kişiler ve yurttışlar mevduatlarının yüzde 59,6'sını dövizde tutuyorlar. Faizlerin indirilmesi ile yaşanacak yeni bir dolarlaşma sonucu bu oranın rahatlıkla yüzde 60'ları geçebileceği yönünde uyarılar var.

Buna rağmen, Erdoğan'ın bu kumarı oynamaya ve baş edemediği enflasyona karşı büyüme kartına fişlerini yatırmaya devam etmesi bekleniyor. Büyümenin seçmen memnuniyeti yaratmasını ve bu rüzgârla bir erken seçime gitmenin hesapları içinde olan Erdoğan'ın umduğunu bulup bulamayacağını zaman gösterecek.

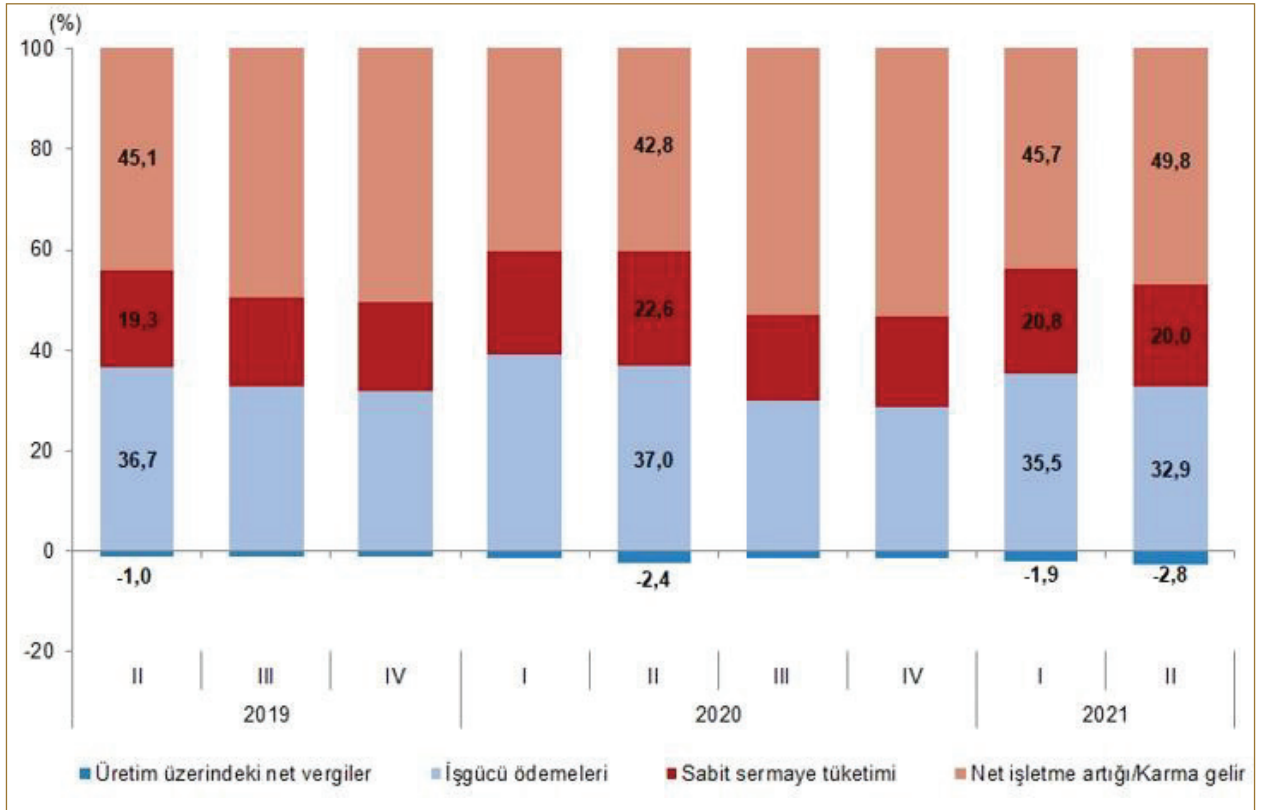
Kalitesiz büyümede işgücü kaybetti

Enflasyon içinde büyüme, bazı dönemlerde kredi pompalamasıyla, iç talep kısıktılarak, ucuza ihracat göze alınarak sağlanıyor görünse de bu, kaliteli bir büyüme değil; sürdürülebilir olmadığı gibi, sonuçları, bölüşümü emek lehine değiştirecek türden değil, tersine, emek kesimi için yoksullaşma yaratıyor. Hem büyümenin paylaşımında hem de istihdam yaratılmasında ortaya çıkan sorunlar, büyümeyi iyice kalitesiz hale getiriyor.

2021'in ikinci çeyreğinin flaş büyümesine bölüşüm optiğinden bakıldığında, ücretlilerin katma değerdeki payının (işgücü ödemeleri) yüzde 37'den yüzde 33'e gerileyerek dört puan azaldığı görüldü. İşgücü ödemeleri, 2021 yılının ikinci çeyreğinde bir önceki yılın aynı çeyreğine göre yüzde 36,1 artarken, net işletme artığı/karma gelir ise yüzde 78,2 arttı. İşgücü ödemelerinin cari fiyatlarla Gayrisafi Katma Değer içerisindeki payı geçen yılın ikinci çeyreğinde yüzde 37,0 iken bu oran 2021 yılında yüzde 32,9 oldu. Net işletme artığı/karma gelirin payı ise yüzde 42,8'den yüzde 49,8'e yükseldi. Bu, açık bir bölüşüm bozulmasıdır.

Tablo 4. Gelirin Paylaşımında İşgücünün Payı: 2019-2021 İki Çeyrek

	Yıllık	I	II	III	IV
GAYRİ SAFİ KATMA DEĞER(Kâr + Ücret+Yatırım+Vergi) Bin TL (Cari Fiy.)					
2019	3 887 924 038	838 943 188	927 331 131	1 043 835 586	1 077 814 134
2020	4 486 655 613	965 432 230	926 458 384	1 251 695 574	1 343 069 425
2021		1 234 012 447	1 417 217 313		
GSKD'DE İŞGÜCÜNÜN PAYI, (Yüzde)					
2019	34,8	38,8	36,7	32,9	32,0
2020	33,1	39,1	37,0	30,1	28,8
2021		35,5	32,9		

Grafik 2. Gelir Yöntemiyle GSYH Bileşenlerinin Gayrisafi Katma Değer İçerisindeki Payları, II. Çeyrek: Nisan-Haziran 2021

Kalitesiz büyüme istihdam yaratmadı

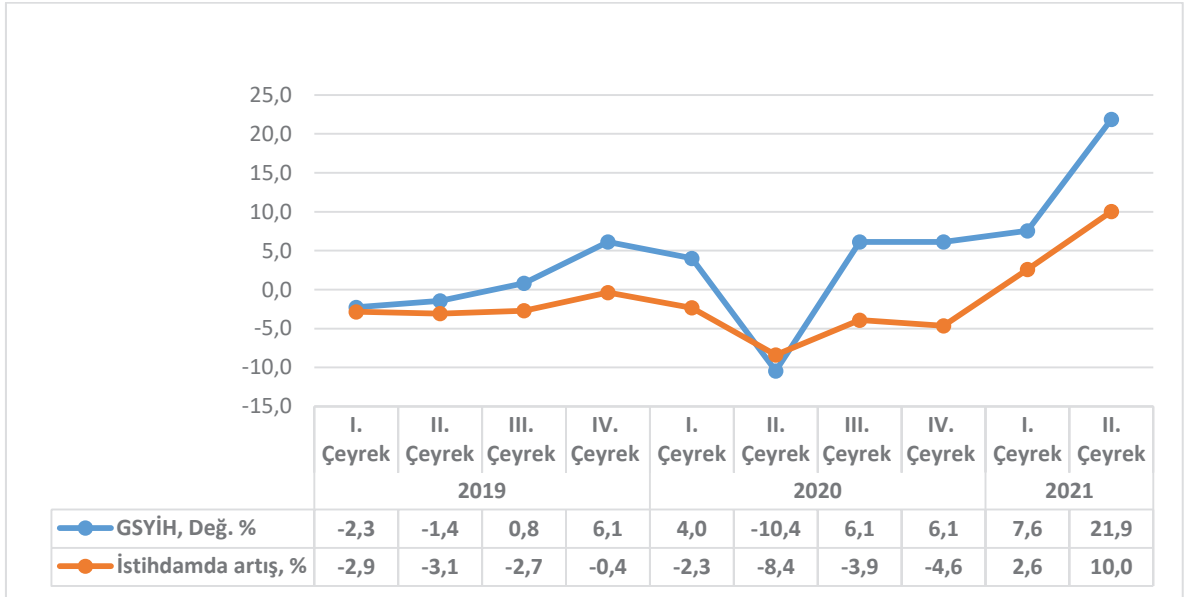
2021'in ilk yarısında, 6 aylık büyüme yüzde 14 gibi bir oranı bulurken, bu büyümenin istihdam dostu olmadığı, yeterince iş yaratmadığı da TÜİK'in işgücü verilerinden ortaya çıkıyor. Pandeminin de etkisiyle, özellikle beklentilerin kötüleşmesi ve Saray rejiminin yaydığı umutsuzluk duygusunun etkisiyle, çalışabilir yaştaki nüfus, daha çok eve çekildi ve işgücünde hissedilir azalışlar görüldü. Bu durum, daha önce hiç görülmemiş boyutta işgücü dışı nüfusu artırdı ve umudunu yitirmiş işsizler, iş arayan işsizleri hızla geçti.

Bütün büyüme görüntülerine rağmen, kitleler ancak Temmuz ayı itibarıyla işgücü piyasasına girdiler ve özellikle kadınların hizmetler sektöründe istihdamı sözkonusu oldu. İkinci çeyrek ya da Haziran sonuna kadar olan durum ise, büyümenin istihdamı artırıcı bir özelliği olmadığını ortaya koydu. Örneğin ilk çeyrekte büyüme oranı yüzde 7,6 olarak kayıtlara geçerken istihdamdaki artış an-

cak yüzde 2,6 oldu ve büyüme temposunu 5 yüzde puan geriden takip etti. Bu fark ikinci çeyrekte katlandı; 2020'nin ikinci çeyreğine göre 2021 ikinci çeyrek büyümesi yüzde 22'ye yaklaşırken aynı dönemde istihdamdaki artış yüzde 10'da kaldı.

Başka bir ifade ile, 2020 ikinci çeyreğinde 25 milyon 790 bin olan istihdam 2021 ikinci çeyreğinde ancak 28 milyon 234 bin oldu. Aynı sırada ikinci çeyreğin dar tanımlı işsizliği yüzde 12,4 ve geniş tanımlı işsizliği yüzde 25,4'ü buldu. Dar tanımlı işsiz sayısında bir yılda neredeyse azalma olmadı.

Belli bir stratejisi olmadan günübürlük kararlarla, kredi pompalaması, yapay iç talep yaratılması, ama yan etki olarak yüksek enflasyon ve cari açık yaratan AKP tarzı büyüme çizgisinin, istihdam dostu olmadığı, son 3 yılın verileri analize katıldığında daha net görülebiliyor. Son 10 çeyrek yılda, büyümenin çeyrek yıl ortalaması yüzde 3,8 iken, istihdamda çeyrek yıl başına büyümenin artmayı yüzde 1,6 azaldığı görülüyor.

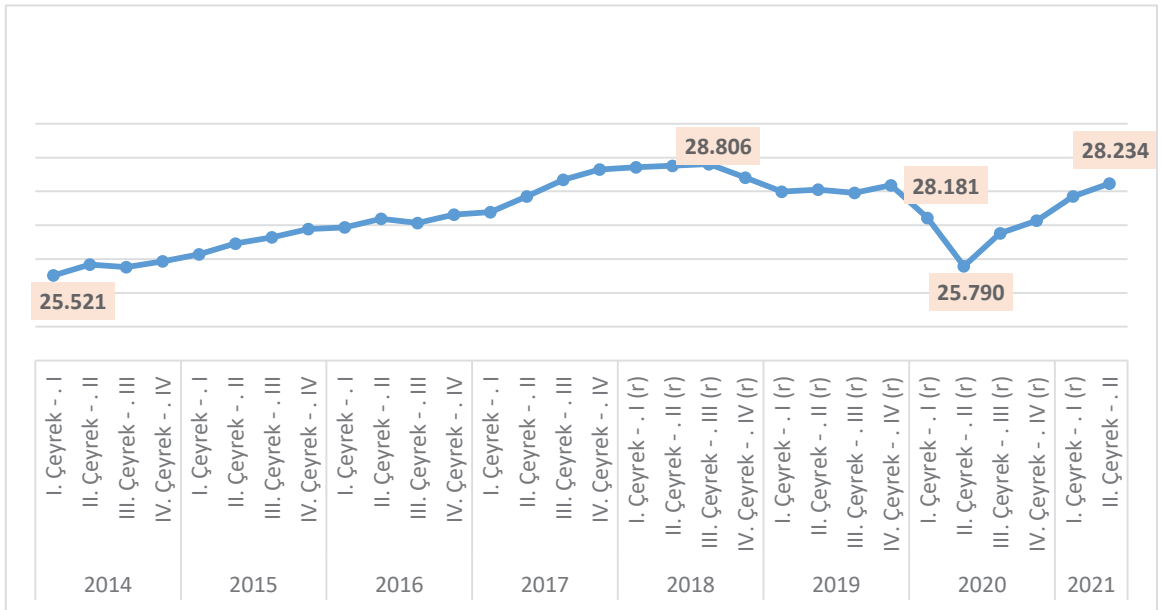
Grafik 3. Büyüme ve İstihdam Artışı: 2019-2021 Çeyrek Yıllar , %

Kaynak: TÜİK veri tabanı

Tablo 5. Mevsim Etkisinden Arındırılmış Temel İşgücü Göstergeleri

15+ yaş		(Bin Kişi)									
Yıllar	İşgücü	İstihdam edilenler	İşsiz	İşgücüne dahil olmayan nüfus	Dar tanımlı işsizlik (%)	Geniş tanımlı işsizlik yüzde	Tarım dışı işsizlik %	GSYİH, Değ. %	İstihdamda Değiş, %		
2019	I. Çeyrek	32.476	27.992	4.483	28.623	13,8	19,6	16,0	-2,3	-2,9	
	II. Çeyrek	32.509	28.055	4.453	28.834	13,7	18,9	16,0	-1,4	-3,1	
	III. Çeyrek	32.528	27.958	4.571	29.063	14,1	19,2	16,5	0,8	-2,7	
	IV. Çeyrek	32.511	28.181	4.331	29.328	13,3	18,6	15,6	6,1	-0,4	
2020	I. Çeyrek	31.273	27.216	4.056	30.844	13,0	21,9	14,8	4,0	-2,3	
	II. Çeyrek	29.784	25.790	3.994	32.639	13,4	27,6	15,7	-10,4	-8,4	
	III. Çeyrek	30.868	26.762	4.106	31.862	13,3	25,2	15,6	6,1	-3,9	
	IV. Çeyrek	31.135	27.139	3.997	31.902	12,8	26,8	14,9	6,1	-4,6	
2021	I. Çeyrek	32.028	27.855	4.173	31.292	13,0	27,8	14,9	7,6	2,6	
	II. Çeyrek	32.222	28.234	3.989	31.357	12,4	25,4	14,3	21,9	10,0	
10 çeyrek ort.		31.733	27.518	4.215	30.574	13,3	23,1	15,4	3,8	-1,6	

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri

Grafik 4. İstihdamın Çeyrek Yıllara Göre Seyri: 2014-2021 (2. Ç), Bin Kişi

Kaynak: TÜİK veri tabanı

Pandeminin yüzde 10,4 küçülmeye yol açtığı 2020 ikinci çeyreğinde istihdam da yüzde 8,4 gerilemişti ve 25 milyon 790 bine inmişti. Bu, neredeyse 2014'ün 1. çeyreğindeki istihdam düzeyine gerileme demektir.

Pandemiden çıkışın zorlandığı şartlarda GSYH büyüme geçse de istihdam aynı tempoda toparlanamadı ve 1 yıl boyunca 26-27 milyon aralığında patinaj yaptı; istihdamın yeniden 28 milyon dolayına çıkışı ancak ikinci çeyrekte oldu ama o da büyümedeki temponun 12 puan altında bir tempo ile oldu.

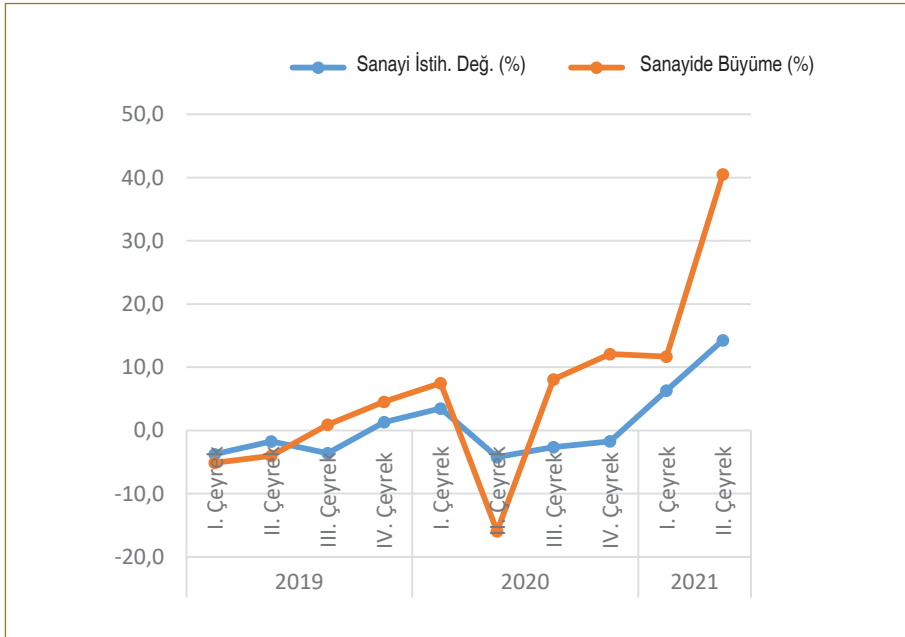
Temmuz ayından itibaren işgücü piyasasına dönüşlerin artması ile birlikte yaratılan istihdam sınırlı kalırken, pandemi sırasında konulan işçi çıkarma yasağının kalkmasının da etkisiyle erkek işgücü iş kaybederken, evden çıkıp işgücüne giren kadınlar istihdam kazanabildiler ama yine de Temmuz işsizliği dar anlamda yüzde 12, ge-

niş anlamda yüzde 24'e yakın gerçekleşti. Takip eden aylarda işgücüne katılım arttıkça işsizlikte tırmanma görülebilecek.

Sanayide büyüme ve düşük istihdam

Ekonominin omurgası sayılan sanayideki büyümenin de çok sınırlı istihdam artışı ile seyrettiği gözleniyor. 2021'in 2. çeyrek büyümesi sanayi özelinde yüzde 40,5 gibi sansasyonel boyutta oldu. Ama 2020 ikinci çeyreğindeki küçülme de sansasyoneldi: yüzde 16!

Ne var ki, hızlı dibe vurup çıkma görüntüsü, sanayi istihdamında gözlenmedi. İşten çıkarma yasaklarının da etkisiyle 2020 ikinci çeyreğinde yüzde 4,2 gerileyen sanayi istihdamı 5 milyon 315 bin idi. 2021 ikinci çeyreğine gelindiğinde bu sayı ancak 6 milyon 73 bin oldu. Yüzde 40 büyümeye karşılık yüzde 14 sanayi istihdam artışı, sanayideki büyümenin de pek emek dostu olmadığını ortaya koydu.

Grafik 5. Sanayide Büyüme ve İstihdam: 2019-2021, Çeyrek Yıllar, %

Tablo 6. Sanayide Büyüme ve Sanayi İstihdamında Değişim, % Çeyrek Yıllar

	San. İstihdamı Bin Kişi	Sanayi İstih. Değ.% (*)	Sanayide Büyüme %
I. Çeyrek	5.391	-3,8	-5,1
II. Çeyrek	5.549	-1,7	-4,0
III. Çeyrek	5.574	-3,6	0,9
IV. Çeyrek	5.768	1,3	4,5
I. Çeyrek	5.578	3,5	7,5
II. Çeyrek	5.315	-4,2	-15,9
III. Çeyrek	5.427	-2,6	8,1
IV. Çeyrek	5.669	-1,7	12,1
I. Çeyrek	5.930	6,3	11,7
II. Çeyrek	6.073	14,3	40,5
10 çeyrek ort.	5.627	0,8	6,0

(*)Bir önceki yılın aynı çeyreğine göre.

Kaynak: TÜİK veri tabanı

Yine son 10 çeyrek yıl analiz edildiğinde sanayide çeyrek yıl başına katma değer artışı, büyüme, yüzde 6'yı bulurken istihdamdaki artışın çeyrek yıl başına yüzde 1'e bile ulaşmadığı, yüzde 0,8'de kaldığı görülüyor. Kuşkusuz, bu sonuçta bile, işten çıkarma yasaklarının etkili olduğunu gözden kaçırmamak gerekiyor. 2021'in 3. ve son çeyrek istihdam verileri, büyüme ile birlikte analiz edildiğinde daha net sonuçlar elde edilebilecek ama, sanayideki büyümenin de emek dostu olmadığı yeterince ortada.

Sonuç yerine

2021'in ikinci çeyreğinde, beklendiği gibi, sansasyonel bir büyüme oranı yüzde 22 ye yakın açıklanırken bunun arka yüzünde, 2020 ikinci çeyreğinde yüzde 10,4'lük küçülmenin matematiksel etkisi olacağı biliniyordu. Bu baz etkisinin ötesinde gerçekleşen büyüme ise sürdürülebilir görünmediği gibi, sonuçları açısından, özellikle emek için "hayırlı" bir büyüme olmadı. Hem milli gelir

pastasının bölüşümünde hem de işsizlerin işe kavuşmasında olumlu deneyimler yaşanmadı. İkinci çeyreğin büyümesinden işgücü, önceki çeyreğe göre 4 puan gelir kaybı yaşadı ve yüzde 37'lik payı yüzde 33'e kadar geriledi.

Kredi pompalaması, ihracat zorlaması ile gerçekleşen; yan etki olarak yüksek enflasyon ve kırılğan cari denge sorunları yaratan bu kalitesiz büyüme, ülkenin en ağır sorunu istihdama, işe erişime de pek yaramadı. İkinci çeyrekte milli gelirdeki büyüme yüzde 22'de seyrederken istihdamdaki artış işten çıkarma yasaklarının da etkisiyle ancak yüzde 10'da kaldı. Yasak önlemi olmasa, daha düşük bir istihdam söz konusu olacaktı. Nitekim, yasakların kalkmasından sonra yaşananları üçüncü ve son çeyrekte izlemek mümkün olacak.

Ekonominin omurgası sanayide de flaş büyüme yaşansa da bu, istihdama olumlu katkı yapmadı. Özetle, kalitesiz büyümenin sonuçları emek kesimlerine yansımış gibi görünmüyor.

Enflasyon ferman dinlemiyor

Sanayici ya da resmi ismiyle, yurtiçi üretici fiyatları(Yİ-ÜFE)ndaki artışın Ağustos'ta özellikle dövizdeki gerileme sayesinde hız keseceği ve yıllık oranın yönünü aşağı çevireceği sanıldı, olmadı.

Üretici fiyatları Ağustos ayında yüzde 2.77 daha arttı, sekiz aylık artış yüzde 28.51'i buldu. Yıllık artış da yüzde 45,52'ye ulaştı. Yıllık yüzde 45,52'lik artış, Yİ-ÜFE'de şimdiye kadar gerçekleşen en yüksek ikinci yıllık artışa işaret ediyor. Rekor, yüzde 46,15 ile 2018'in Eylül'ünde; meşhur rahip krizi ve kurun tırmandığı dönemde yaşanmıştı.

Tüketici fiyatlarındaki artışın otomobildeki ÖTV düzenlemesi sayesinde düşük kalacağı, hatta yüzde 19'luk yıllık oranı aşmamak adına "her şeyin" yapılacağı düşünülüyor, o da olmadı. TÜFE'de yıllık oranın yüzde 19'u aşmamasının sağlanacağı görüşü çok ağır basıyordu ama aylık yüzde 1,12'lik artışla yüzde 19,25'e ulaşıldı. TÜFE'de sekiz aylık artış da 11,65 oldu.

Sanayici (Üretici) fiyatları endeksi ile tüketici fiyatları endeksi arasındaki fark iki endekste son bir yılda kaydedilen artışların farkı ile hesaplanabilir. Buna göre Yİ-ÜFE'de yıllık artış yüzde 45,52, TÜFE'deki artış yüzde 19,25 ve iki oran arasında 26,27 yüzde puanlık fark var.

Tablo 7. Sanayici Fiyatları ile Tüketici Fiyatları Farkı

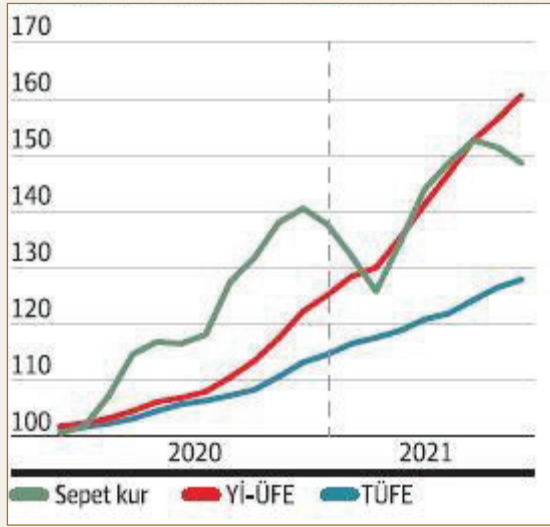
	2021	2020	2019	2018
Ocak	13,65	3,58	6,73	-3,37
Şubat	14,01	3,71	6,66	-1,50
Mart	17,46	4,02	7,24	-0,97
Nisan	20,53	4,46	8,60	-0,26
Mayıs	24,16	4,65	10,45	1,87
Haziran	26,68	4,19	10,52	2,28
Temmuz	27,50	4,65	7,96	3,52
Ağustos	29,57	6,19	6,41	7,88
Eylül		7,95	5,51	12,52
Ekim		9,45	3,61	10,59
Kasım		11,35	3,14	9,37
Aralık		12,57	3,08	7,38

Kaynak: TÜİK veri tabanı

Yİ-ÜFE hız kesmeden artmaya devam ediyor. Artmaya da devam edecek gibi görünüyor. Eylül ayı başından geçerli olmak üzere sanayide kullanılan doğalgaza gelen yüzde 15 oranındaki zam bu artışın durmayacağına habercisi.

Hem Yİ-ÜFE'nin detayında enerji zamları çok dikkat çekici boyutta. Enerji grubunda aylık artış yüzde 9,77, yıllık artış ise yüzde 59,39 düzeyinde.

Sanayici kullandığı enerjiyi böylesine yüksek zamlarla alırken, bu zammı üretilen ürünün fiyatına yansıtımadan yapamaz. Merkez Bankası geçen yıl kasımda faizi yükseltince kur gerilemiş ancak önceki ayların kur tortusu yüzünden üretici fiyatlar artmaya devam etmişti.

Grafik 6. Kur ve Yİ-ÜFE Ayrışması Belirginleşiyor
(Ocak 20-Ağustos 21) (Aralık 2019=100)

Kaynak: Alaattin Aktaş, 6 Eylül Dünya Gazetesi

Bu yıl Temmuz ve Ağustos ayları... Geçen yıl Kasım'da yaşanan hızda değilse de Ağustos başına kadar döviz arzındaki artışa bağlı olarak bir gerileme vardı. Ne var ki fiyatlarda aynı eğilim görülmedi ve artış sürdü.

Bunun nedeni, enerji fiyatları. Kur düşüyor ama normalde buna göre yön çizmesi beklenen enerji fiyatları artıyor.

23 Eylül faiz indirimi döviz tırmandırabilir

Saray rejiminin baş edemediği enflasyon karşısında seçmene teselli ikramiyesi olarak sunacağı tek şey, büyüme. Bunun piyasada yaratacağı canlılıkla en azından bazı seçmenlerini elde tutması umuluyor. Bunun için de yüzde 19 olan politika faizini indirmek, hedefler arasında. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın "Merkez Bankası Başkanı ile görüştüm, faizleri düşürmemiz lazım" demesinin ardından 3 aydan fazla zaman geçti. Enflasyon biraz daha yükseldi ve politika faizinin üzerine çıktı. Ama faizi indirme kararlılığı değişmedi. TCMB Başkanı Şahap Kavcıoğlu'nun 10 Eylül'de politika kararlarında manşet enflasyon yerine çekirdek enflasyonun dikkate alınacağını açıklaması ile faizde indirim hazırlıkları fiiliyata döküldü.

Dikkate alınacağı açıklanan çekirdek enflasyon şu anda tüketici enflasyonundan 2,5 puan aşağıda bulunuyor. TÜFE yüzde 19,25 iken gıda, alkolsüz ve alkollü içecek, elektrik, doğalgaz ve akaryakıt ile altın gibi fiyatı yönlendirilen ve mevsimlik şartlara bağlı C Endeksi ile ifade edilen çekirdek enflasyon yüzde 16,76 düzeyinde. Çekirdekteki bu düşüştür hareketle Merkez Bankası'nın 2 puan kadar indirim alanı var. 23 Eylül 2021'de politika faizi yüzde 17'ye indirilebilir.

Merkez Bankası'nın 23 Eylül'deki toplantısının bir gün öncesinde ise ABD merkez bankası FED'in faiz kararı var. Enflasyonun yüzde 5'in üzerine çıkmasından dolayı FED'den beklenen tahvil alım-

Tablo 8. Yıllık Tüketici Enflasyonuna Katkı (% Puan)

	Ocak 21	Şubat 21	Mart 21	Nisan 21	Mayıs 21	Haziran 21	Temmuz 21	Ağustos 21
TÜFE	14.97	15.61	16.19	17.14	16.59	17.53	18.95	19.25
Temel Mallar (Altın Dahil)	6.15	6.33	6.47	6.68	6.16	6.6	6.3	5.7
Gıda ve Alkolsüz İçecekler	4.31	4.52	4.38	4.38	4.36	5.0	6.1	7.1
Alkollü İçecekler ve Tütün	0.08	0.16	0.16	0.2	0.16	0.1	0.1	0.1
Enerji	0.99	1.1	1.48	2.05	2	2	2.6	2.5
Hizmet	3.44	3.49	3.7	3.83	3.92	3.9	3.9	3.9

Kaynak: TÜİK, TCMB

larını azaltması ve para musluğu kısmaya başlamasıydı. Ancak araya Ağustos ayının çok zayıf gelen istihdam verileri girdi. Şimdi FED'in 22 Eylül'de varlık alımını azaltması pek kesin değil. Hatta o tarihe kadar delta varyantının etkisini artırarak sürdürmesi halinde, FED kararını öteleyebilir de. Varlık alımlarının ertelenmesi elbette gelişmekte olan ülkeler ve Türkiye lehine. Tersine, dünya sıcak parasının, faiz yükselmesi beklentisiyle ABD'ye yönelmesi, sermaye kaçıışı ve dolar/TL'nin yükselmesi demek.

Merkez Bankası başkanının faiz indirimini ima eden çekirdek enflasyonu dikkate alma açıklamasıyla birlikte döviz kuru sıçradı. Dolar 25 Haziran'da gördüğü 8,81 TL düzeyinden başladığı düşüşünde 8,26'ya kadar inmişken Eylül 10'da 8,48'e kadar çıktı. 2,5 ayda yüzde 6,2 düşen dolar bunun yaklaşık yarısını bir günde geri aldı.

Faiz indirimiyle, dövize, hatta daha geniş çerçevede faize dayalı enstrümanlar dışındaki bütün finansal araçlara talep artabilir.

TÜFE ile faizler arasında makas açıldıkça TL'den kaçmanın yolları aranacak para her türlü mal, hizmet ve faiz dışı finansal varlıklar arasında kendine sığınacak. Enflasyondan korunmaya çalışacak.

Bu, mala sığınma, talep enflasyonu yaratırken dövize sığınma yeni bir dolarlaşma süreci yaratabilir ve bu da kırılganlıkları daha da artırabilir.

Temmuz işsizliği ürkütücü

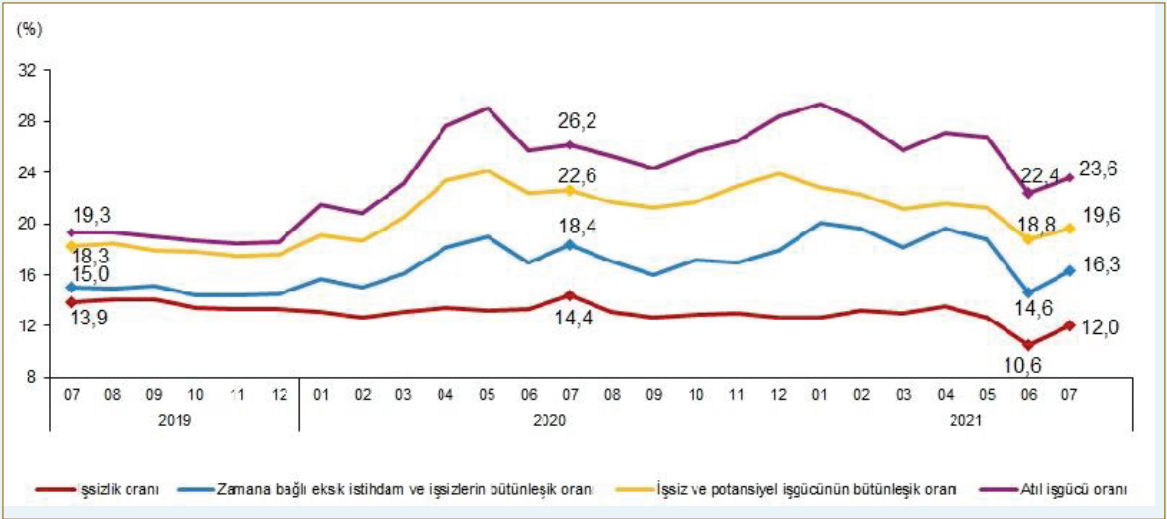
Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 10 Eylül 2021 tarihinde Temmuz 2021 dönemine ait Hanehalkı İşgücü Araştırması (HİA) sonuçlarını açıkladı. Haziran 2021'de işten çıkarma yasağının kalkmasının ardından dar tanımlı işsiz sayısında patlama yaşandı. Temmuz 2020'de mevsim etkisinden arındırılmış (MEA) dar tanımlı işsiz sayısı 4 milyon 449 iken Temmuz 2021'de 3 milyon 902 bine düştü. TÜİK Temmuz 2021 dönemi gösterge işsizlik oranı olarak ifade ettiği MEA dar tanımlı işsizlik oranını yüzde 12,0 ve TÜİK'in âtil işgücü olarak adlandırdığı, geniş tanımlı işsizlik oranı ise yüzde 23,6 olarak açıkladı. Mevsim etkisinden arındırılmış geniş tanımlı işsizlik (âtil işgücü) oranı son bir aylık dönemde ise 1,2 puan arttı. Geniş tanımlı işsizlik Temmuz 2019'dan Temmuz 2021'e 1 milyon 790 bin kişi artarak 8 milyon 421 olarak hesaplandı.

TÜİK verilerine göre MEA dar tanımlı işsiz sayısı Temmuz 2021 döneminde bir önceki yıla göre 547 bin kişi azalarak 3 milyon 902 bin olarak gerçekleşti.

İşsizliğin bir bölümü Temmuz 2021'de işgücü piyasasına yeni girişlerin artmasından, bir bölümü daha önce iş aramayanların iş aramasından, bir bölümü ise işten çıkarmalardan kaynaklanıyor. Yeni istihdam sınırlı kaldığı için işsizlik artıyor.

TÜİK'in yeni kullanmaya başladığı metodolojiye göre açıklanan aylık veriler oldukça sınırlı bir kapsama sahip. Aylık verilerde daha önceki TÜİK metodolojisinde yer alan pek çok ayrıntı yer almıyor. Örneğin istihdamda olup çalışmayanlar aylık verilerde yok. Bu nedenle salgın döneminde istihdamda görünüp işbaşında olmayanların sayıları aylık TÜİK verilerinde yer almıyor. Yine iş aramayıp çalışmaya hazır olanların sayısı, ümidini kaybeden işsizlerin sayısı ve genç işsizliğe ilişkin ayrıntılar TÜİK'in aylık verilerinde yer almıyor. Bu veriler TÜİK tarafından çeyrek dönemlerde açıklanan verilerde yer alıyor.

DİSK-AR'ın, TÜİK'in âtil işgücü oranından hareketle yaptığı hesaplamaya göre mevsim etkisinden arındırılmış geniş tanımlı işsiz sayısı Temmuz 2021'de 8 milyon 421 bin olarak gerçekleşti. Temmuz 2019'da 6 milyon 631 bin mevsim etkisinden arındırılmış geniş tanımlı işsiz sayısı Temmuz 2020'de 8 milyon 926 bin, Temmuz 2021'de ise 8 milyon 420 bin olarak gerçekleşti. Geniş tanımlı işsizlik tepe noktası olan Temmuz 2020'ye göre kısmi bir azalma olsa da Temmuz 2019'dan bu yana 1 milyon 789 bin kişilik artış yaşandı.

Grafik 7. Mevsim Etkisinden Arındırılmış İşgücüne İlişkin Tamamlayıcı Göstergeler, Temmuz 2019-Temmuz 2021

Cinsiyete göre işsizlik oranlarına bakıldığında kadın işsizliğinin tüm türlerde erkeklerden yüksek olduğu görülüyor. Mevsim etkisinden arındırılmış dar tanımlı işsizlik oranı erkeklerde yüzde 10,8 iken kadınlarda yüzde 14,4'tür. Geniş tanımlı işsizlik (âtil işgücü) ise erkeklerde yüzde 20,4 ve kadınlarda yüzde 29,6 düzeyindedir. Geniş tanımlı kadın işsizliği ile geniş tanımlı erkek işsizliği arasındaki fark 9,2 puandır. Temmuz 2021 itibarıyla kadınlarda mevsim etkisinden arındırılmış dar tanımlı işsiz sayısı 1 milyon 527 bin ve geniş tanımlı işsiz sayısı 3 milyon 667 bindir. Erkeklerde ise dar tanımlı işsiz sayısı 2 milyon 375 bin ve geniş tanımlı işsiz sayısı ise 4 milyon 778 bindir.

Tablo 9. Mevsim Etkisinden Arındırılmış Temel İşgücü Göstergeleri, 15+ Yaş, Temmuz 2021

	Temmuz 2021			Bir önceki aya göre fark			Bir önceki yılın aynı ayına göre fark		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
(Bin kişi)									
Nüfus	63 744	31 551	32 193	85	39	46	1 118	569	549
İşgücü	32 632	22 016	10 616	631	241	390	1 804	980	824
İstihdam	28 730	19 641	9 089	125	-191	316	2 351	1 515	836
İşsiz	3 902	2 375	1 527	506	432	74	- 547	-535	- 12
İşgücüne dahil olmayanlar	31 112	9 535	21 577	-546	-203	-344	- 686	-412	-275
(%)									
İşgücüne katılma oranı	51,2	69,8	33,0	0,9	0,7	1,2	2,0	1,9	2,1
İstihdam oranı	45,1	62,3	28,2	0,2	-0,6	0,9	3,0	3,8	2,1
İşsizlik oranı	12,0	10,8	14,4	1,4	1,9	0,2	-2,4	-3,0	-1,3
Tarım dışı işsizlik oranı	13,9	12,1	17,7	1,6	2,1	0,1	-3,1	-3,7	-1,9

Kaynak: TÜİK

Sektörel olarak bakıldığında Temmuz ayında sanayi ve inşaat sektörlerinde istihdam azalışları görüldü. Sanayi sektörü istihdamı, Haziran'daki 295 binlik artıştan sonra Temmuz'da 287 binlik azalış gösterdi.

Bahçeşehir Üniversitesi araştırma kuruluşu BETAM'a göre sanayi istihdamında ardışık aylarda gerçekleşen bu büyüklükteki oynaklıkların bütünüyle işgücü piyasası dinamikleriyle açıklanması mümkün değil. İnşaat sektöründe ise Mayıs ve Haziran aylarındaki ılımlı istihdam artışlarından sonra Temmuz'da 60 binlik azalış kaydedildi. Tarım ve hizmetler istihdamında Temmuz'da sırasıyla 17 binlik ve 454 binlik istihdam artışları görüldü. Hizmetlerde kadın istihdamının bir ay gibi son derece kısa bir sürede 289 bin artması dikkat çekti.

Bu gelişmeyle birlikte hizmetler istihdamı sadece pandemi öncesi seviyesinin değil, 2018 krizi öncesi seviyesinin de üzerine çıktı ve rekor seviyeye ulaştı. Haziran'dan itibaren aşılama gerçekleşen hızlanmanın hizmetler istihdamını artırdığı söylenebilir.

BETAM, erkek istihdamındaki düşüşün işsizlik oranındaki toplumsal cinsiyet farkını azalttığına da dikkat çekti. Temmuz ayında kadınlarda işgücü ve istihdam sırasıyla 390 ve 316 binlik artışlar gösterdi. Kadınlardaki 316 binlik istihdam artışının 289 bini hizmetler sektöründen geldi.

İşgücündeki artışın istihdamdaki artıştan daha yüksek olmasından dolayı kadın işsizlik oranında yüzde 14,2'den yüzde 14,4'e 0,2 puanlık sınırlı bir artış kaydedildi. Temmuz'da erkek işgücü 241 binlik artış gösterirken, istihdam 191 bin azaldı. Bu gelişmeler sonucunda erkek işsizlik oranı yüzde 8,9'dan 10,8'e 1,9 puan arttı.

Bu gelişmelere paralel olarak istihdam oranının kadınlarda 0,9 yüzde puan arttığı, erkeklerde ise 0,7 yüzde puan azaldığı görüldü. Kadın istihdam oranında Mayıs'ta görülen 0,9 yüzde puanlık azalış Temmuz'da telafi edildi. Kadın istihdam oranının da pandemi öncesi seviyesini aştığı görüldü (Ocak 2020: yüzde 27,6; Temmuz 2021: yüzde 28,2). Haziran'da bir önceki aya kıyasla 1,1 yüzde puan artan erkek istihdam oranı Temmuz'da yerini azalışa bıraktı.

İhracatla büyümenin sınırları

Türkiye'nin 2021 yılı ikinci çeyreğinde yüzde 22'ye yaklaşan sanyasyonel büyümesinde, Covid'in 2020'deki ağır küçülme bazı etkili oldu. Ama, bunun dışında bir büyüme ivmesinin sonuçta rol oynadığı söylenmelidir. Bunda da ihracatın artışı önemli bir yer tutuyor. 22 puanlık büyüme artışının 14 puana yakını iç talepteki artıştan rüzgar alırken, ihracatın da 11 puana yakın katkı yaptığı saptandı.

Kuşkusuz yatırımlar da büyüme katkıda bulunurken, stoklardaki erime ve ithalat da büyüme ters rüzgar etkisi yaptılar. Sonuçta, "Net ihracat"ın büyüme katkısı 7 puana yaklaştı.

İhracatın büyüme ve ödemeler dengesine katkısının yılın üçüncü çeyreğinde de aynı tempo ile sürdüğünü, öncü göstergelerden izleyebiliyoruz.

Ticaret Bakanlığı'nın öncü verilerine göre, bu yılın Ocak-Ağustos aylarını kapsayan sekiz aylık dönemde ihracat artışı yüzde 37'ye ulaşırken tutarı da 140 milyar doları geçti. Aynı dönemde ithalat ise yüzde 26 arttı ve 170 milyar doları buldu. Böylece dış ticarete açık da 30 milyar dolara yaklaştı.

Ağustos itibarıyla son bir yılda ihracat 208.4 milyar dolara, ithalat 255.2 milyar dolara vardı; yıllık açık 47 milyar dolar dolayında.

İhracat rekor düzeyde, ithalat da 2013 sonrasının en yüksekinde.

Tablo 10. GTS'ye Göre Dış Ticaret Verileri (Milyon Dolar)

Dış Ticaret	Ağustos			Ocak-Ağustos		
	2020	2021	Değişim (%)	2020	2021	Değişim (%)
İhracat	12.456	18.912	51,83	102.406	140.237	36,94
İthalat	18.757	23.218	23,78	135.426	170.020	25,54
Dış Ticaret Hacmi	31.213	42.130	34,98	237.832	310.258	30,45
Dış Ticaret Dengesi	-6.300	-4.306	-31,66	-33.020	-29.783	-9,80
İhr./İth. Karşılama oranı (%)	66,4	81,5		75,6	82,5	

Kaynak: Ticaret Bakanlığı

İhracatın tırmanışında, Covid'19 pandemisi nedeniyle, Avrupa'nın, hatta ABD'nin Asya'dan ithalat yerine, yükselen navlun fiyatlarından kaçarak yakınlık avantajı nedeniyle kısmen Türkiye'yi tercih etmesi, önemli bir etken olarak kabul ediliyor. Türk ihracatçıların bu yönelimi canlı tutmak için fiyatlarda damping yoluna da gittikleri, yurtdışı üretici fiyatlarından izlenebiliyor.

İhracatçılar içerideki yüksek işsizlikten, emeğin fiyatını ucuzlatmakta yararlandıkları gibi, döviz fiyatlarındaki yükselişi de ihracatı teşvik edici bir kaldıraç olarak kullanıyorlar.

Ne var ki, sanayi ürünlerinin üretiminde ithal girdiye, teçhizata bağımlılık, ihracat arttıkça ithalatı da artırıyor.

Hem ihracat hem de yurtiçi talep artışı, üretim artışını, üretim ise hammadde ithalatını gerektiriyor. Büyüdükçe ve büyümeye ivmelendikçe cari açığa yansıyor. Bu nedenledir ki, ihracatın yüzde 37 artması ve rekor kırması dahi, ödemeler dengesi açığı sorununu ortadan kaldırmaya yetmiyor.

Birçok gözlemciye göre, yılın ikinci yarısında cari açık küçülecek, Hükümet'e göre de 21 milyar dolarda kalacak.

Yakın zamanda açıklanan "Orta Vadeli Program (OVP): 2022-2024" başlıklı "Yol haritası"nda, 2021'in tamamında yüzde 9 artış göstermesi hedeflenen GSYİH'ye katkıda, net ihracatın payının 3,4 puan olacağı belirtildi. Sansasyonel büyüme gerçekleştirilen 2021 yılı 2. çeyreğinde, net ihracatın yüzde 22'lik büyümeye katkısının 7 puana yakın gerçekleştiği de aynı raporda belirtildi.

Raporda 2022'de ve takip eden yıllarda büyüme oranı yüzde 5-5,5 arası öngörülürken net ihracatın katkısının 1 puanı ancak bulacağı öngörülmüyor.

OVP'ye göre, 2021 sonunda 211 milyar doları bulması beklenen ihracattaki artışta, Covid'19 ikliminin özgül koşulları da rol oynadı. Bunun başında, Kuzey Amerika ve Avrupa merkez ülkelerinin Asya'dan yaptıkları ithalatı itici kılan navlun fiyatlarındaki sert artışlar geldi. Ancak, jeopolitiği nedeniyle Türkiye ihracatçısına yarayan bu yüksek navlun fiyatları, madalyonun öteki yüzündeki ithalatı da etkiledi. Net ihracatçı konfeksiyon, gıda, tekstil, deri gibi sektörlerde bile ithalat ihtiyacı yüzde 50'leri bulabilen Türkiye'nin Asya'dan girdi tedariki, bu kez yüksek navlun fiyatlarından darbe alabilmektedir.

İhracat madalyonunun öteki yüzünün ithalat olduğu ve ihracat arttıkça ithalatın da arttığını hatırlamak gerekiyor. OVP, 2021 yılında 211 milyar dolarlık ihracata ulaşılacağını müjdelemektedir ama aynı yıl 258 milyar dolarlık bir ithalat faturası olacağını da belirtmektedir. Sonuçta, ihracat fırlasa da ortada yıllık 47 milyar dolarlık bir dış ticaret açığı olacağı gerçeği vardır. İthalata aşırı bağımlılığı, özellikle döviz kurunun düşük seyrettiği 2003-2013 arasında dert etmeyen AKP iktidarı, yerli sanayinin birçok alt dalını yıkıcı ithalata ezdirince, bugün ihracat yapmak için daha çok ithalata ihtiyaç duyuyor.

Geriye ihracata rüzgar olsun diye ne kalmaktadır? Birincisi yüksek işsizliğin getirdiği ucuzlatılmış işgücü. Bu, özellikle düşük teknolojili ihraç ürünlerinde tepe tepe kullanılıyor. İkinci önemli kaldıraç, döviz fiyatlarının hızlı tırmanışı. 2021 Ağustos itibarıyla yıllık dolar fiyatı artışı yüzde 17'yi buldu. Bu tırmanış, ithalat ayağında sorun yaratırken ihracata gülümsüyor ve bunun hatırına fiyatlarda dampinge bile gidiliyor.

TMMOB
Makina Mühendisleri Odası
Haber Bülteni

Eylül 2021
Sayı 279 Ekidir

MMO Adına Sahibi ve
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Yunus YENER

Sayfa Tasarımı
Münevver POLAT

Yönetim Yeri
Meşrutiyet Cad. No: 19/6. Kat
06650 Kızılay / Ankara
Tel: (0 312) 425 21 41 Faks: (0 312) 417 86 21
<http://www.mmo.org.tr>
e-posta: mno@mno.org.tr
basin@mno.org.tr